

جشنواره الگوهای برتر تدریس

مبثنی بر فناوری اطلاعات و ارتباطات؛ چیستی و چرایی

عبدالامیر گیلک، دکتر نیره شاه‌محمدی

امروزه دیگر بروز، ظهور و حضور فناوری اطلاعات و ارتباطات (فاوا) را نمی‌توان تنها یک موج نامید. ابعاد حضور و جنبه‌های تأثیرگذاری این فناوری‌ها به گونه‌ای است که بیشتر به نوعی سونامی و دگرگونی شباهت دارد. فاوا یا فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) به تمامی عرصه‌های حیات بشری وارد شده و این گستره را در نور دیده است. این ورود به معنای دربرگرفتن کمیت‌ها و کیفیت‌های حاکم بر حوزه‌ها و پدیده‌هاست. این داخل شدن، از یک سهم حداقلی در برخی پدیده‌ها تا یک نسبت حداکثری، جریان دارد. در واقع عجین شدن فناوری‌های نوین در عرصه‌های گوناگون به نسبت‌ها و میزان‌های متفاوتی است.

و تسری فرهنگ استفاده مناسب از فناوری‌های اطلاعاتی-ارتباطی، تعامل در این عرصه و فهم متقابل را تسریع می‌کند و بهره‌گیری مقطعی و موردی بیشتر جنبه تزئینی و نمایشی دارد.

بعد دیگر به آشنایی و به کارگیری فرهنگ بهره‌گیری از فناوری در کلیه سطوح و بین تمامی عوامل تأثیرگذار مربوط است. فهم همه‌جانبه و تمام و کمال در گرو درک درست و استفاده بهنگام و منطبق با مقتضیات فناوری‌ها در نزد احاد گروه‌های درگیر است. این آشنایی منابع انسانی درون و برون مدرسه‌ای را شامل می‌شود و علاوه بر اینکه استفاده را ساده می‌کند و کارایی و پیامدها را به میزان قابل توجهی افزایش می‌دهد.

جنبه دیگر در بهره‌گیری از فناوری، استفاده بجا و مناسب از آن در موقعیت‌های آموزشی و تدریس است. مطالب و دروسی که قابلیت و ظرفیت تن دادن به این فناوری‌ها را داشته باشند، نتیجه‌بخشی مناسب خواهند داشت. اصرار بی‌مورد در استفاده و ارائه درس و مطالب وابسته به فناوری‌ها پیامدهای خوبی به همراه نخواهد داشت. این بدین معناست که تناظر بین مطالب، درس و گونه‌های آموزش با فناوری‌های خاص، حتماً باید مورد ملاحظه قرار گیرد.

دیگر آنکه ارائه، نمایش و توصیف مناسب آنچه در اجرا توفیق یافته است، با بهره‌گیری از فناوری رابطه دارد. این گام و مرحله نیز از تخصصی‌ترین گام‌ها در بهره‌گیری است که اصولی بر آن‌ها حاکم است. در ادامه، مباحث ابعاد این گام‌ها مورد تأمل و بحث قرار خواهد گرفت.

ساده‌ترین و در عین حال کم‌خاصیت‌ترین شکل بهره‌گیری از فناوری آن است که بخش پایانی و اجرایی جشنواره‌ها را به آن پیوند بزنیم. بدین معنی که شرکت‌کنندگان و برگزارندگان ملزم شوند تدریس را با این فناوری‌ها ارائه دهند.

حال ممکن است نفر برگزیده در مجموع و در طول فرایند کار خود از این فناوری‌ها استفاده کرده باشد یا فقط در گام‌های پایانی از آن‌ها بهره بگیرد. همان‌گونه که اشاره شد، این سطح از بهره‌گیری، بسیار ساده و ابتدایی و کارکردهای حاصل از آن نیز محدود و اندک است.

چنانچه به دنبال استفاده یکپارچه و معنادار از فناوری‌ها در برپایی جشنواره‌ها باشیم، باید این بهره‌گیری را در یک شبکه و یا منظومه دنبال کنیم. پیگیری این منظومه بر چند فرض و پیش‌فرض مبتنی است که رعایت آن‌ها ما را به سمت و سوی استفاده یکپارچه و معنادار سوق می‌دهد. عمده پیش‌فرض‌ها بدین شرح‌اند:

- فراگیر شدن و استفاده صحیح در بین کلیه سطوح درگیر
- آشنایی معلمان و مربیان با فناوری و استفاده خاص آن‌ها از این فناوری‌ها
- استفاده و بهره‌گیری متناسب از فناوری در آموزش و تدریس
- شرکت در جشنواره و ارائه الگوها با بهره‌گیری از فناوری

زمانی می‌توان جشنواره‌ای آکنده از شیوه‌ها و فنون وابسته به فناوری داشت که تنها در مقطع زمانی خاصی شاهد جلوه‌گیری این فنون نباشیم، فناوری زمینه شکل‌گیری فرهنگ و فضای تسهیل‌کننده را فراهم می‌آورد. تعمیم

آموزش و تدریس از جمله حوزه‌هایی است که تاکنون از این فناوری‌ها متأثر شده است و کمتر جنبه‌ای از آن را می‌توان یافت که از این ویژگی بهره‌ای نداشته باشد. این تأثیر به طور خاص در روش‌ها و شیوه‌های آموزش و تدریس چشمگیر و قابل توجه است؛ جایی که از شیوه‌ها، ابزارها و روش‌هایی برای یادگیری آسان‌تر، سریع‌تر و پایدارتر مدد گرفته می‌شود.

برپایی جشنواره‌های الگوهای برتر تدریس از جمله حرکت‌های مبارک و شایسته‌ای است که از سال‌های گذشته در بطن آموزش و پرورش آغاز شده و به تدریج جایگاه ویژه‌ای را به خود اختصاص داده است. این منزلت به سبب کارکردهای مترتب بر این جشنواره‌ها و جنبه‌های کاربردی و عملیاتی آن در ارتقای آموزش و روش‌های تدریس است.

در این جشنواره‌ها، داوران، طی چند مرحله به انتخاب الگوها و روش‌های برتر تدریس در بین معلمان اقدام می‌کنند و به دنبال شناسایی و معرفی الگوهای برتر تدریس به منظور گسترش و تعمیم آن‌ها هستند. البته جشنواره‌ها در این کار تا اندازه‌ای توفیق داشته‌اند. سؤال اساسی و بنیادین این نوشتار آن است که چگونه می‌توان بین برپایی این جشنواره‌ها و فناوری اطلاعات و ارتباطات الفت و ارتباط برقرار کرد. به عبارت دیگر، چه طریقی را باید در پیش گرفت که حضور فناوری جشنواره‌های الگوهای برتر تدریس معنادار و باکیفیت دنبال شود. این تلفیق و ترتیب را از چند منظر و زاویه می‌توان مورد تأمل و بحث قرار داد.

اصرار بی‌مورد در استفاده و ارائهٔ دروس و مطالب وابسته به فناوری‌ها پیامدهای خوبی به همراه نخواهد داشت. این بدین معناست که تناظر بین مطالب، دروس و گونه‌های آموزش با فناوری‌های خاص، حتماً باید مورد ملاحظه قرار گیرد

بیان شوند، قابل اندازه‌گیری باشند و متناسب با سن مخاطب و در راستای برنامهٔ درسی طراحی شوند؛

۲. تعیین سطوح توانایی‌های دانش‌آموزان؛

۳. پیدا کردن نقطهٔ مشترک (سطح پیش‌دانسته‌ها) قابل درک برای همهٔ دانش‌آموزان؛

۴. طراحی فعالیت‌های گوناگون متناسب با سطح توانایی دانش‌آموزان با سطح پایین‌تر از نقطهٔ شروع؛

۵. طراحی فعالیت‌های متفاوت برای پرورش و ارتقای سطح توانایی دانش‌آموزان با توانایی‌های بالاتر؛

۶. تعیین و تهیهٔ مواد آموزشی لازم برای انواع فعالیت‌ها مانند برگه‌ها و کپی‌های لازم و فایل‌های از قبل آماده (صفحهٔ گسترده، فایل‌هایی شامل داده‌ها و...). معلم لازم است فناوری‌های آموزشی (یا نرم‌افزارهای) مورد نیاز برای تدریس خود را به شیوه‌ای انتخاب کند که:

الف) امکان تلفیق موضوعات را فراهم سازند.

ب) متناسب با سن و پایهٔ تحصیلی دانش‌آموزان باشند.

ج) به طور خلاقانه یادگیری را تعمیق بخشند.

د) امکان استفاده از آن‌ها برای تمامی افراد کلاس یا یک گروه، برای معرفی و مرور مجدد یک موضوع یا برای کسب اطمینان از دستیابی دانش‌آموزان به مفاهیم اصلی درس حاصل شود.

ه) در دسترس دانش‌آموزان باشند تا از آن‌ها در تحقیقات یا سایر موارد درسی استفاده کنند.

شیوهٔ سازماندهی، استفاده و بهره‌گیری از منابع و فاوای موجود در تدریس به منظور دستیابی به اهداف آموزشی

به منظور ساماندهی و استفادهٔ مناسب از فاوا، لازم است معلم با دانش‌آموزان به بحث و گفت‌وگو در زمینهٔ مهارت‌ها (و آموزش مهارت‌ها در صورت لزوم) و کاربردهای آن‌ها در آموزش بپردازد و نحوهٔ استفادهٔ دقیق و مناسب از واژه‌ها (واژه‌های مرتبط با کاربرد فاوا در موضوع درسی) را توضیح دهد. فاوا را به شکلی که الگو و مدلی مناسب برای دانش‌آموزان باشد، استفاده کند و از کاربرد صحیح آن توسط دانش‌آموزان مطمئن شود.

همچنین معلمان به هنگام استفاده از فناوری، به منظور دستیابی به اهداف آموزشی و ارزشیابی پیشرفت دانش‌آموزان باید به این نکات توجه داشته باشند:

✓ اهداف آموزشی و اجرایی فاوای مورد نیاز و چگونگی به کارگیری آن برای رسیدن به هدف را به خوبی بشناسند.

✓ فعالیت‌های مبتنی بر فاوای دانش‌آموزان را مشاهده و در صورت لزوم در آن مداخله کنند.

✓ با طرح چند سؤال دانش‌آموزان را به فکر کردن برای توجیه مناسب بودن ابزار فاوا ملزم کنند.

✓ با توجه به استانداردهای دستیابی به موضوع درسی، منابع مورد استفادهٔ فاوا را بشناسند.

✓ با نتایج استفاده از رایانه و تأثیر آن بر انتظارات معلم از یافته‌های دانش‌آموزان آشنا باشند.

✓ معیارهایی را تعیین کنند که از طریق آن‌ها بتوان میزان تأثیر استفاده از فاوا را در یادگیری دانش‌آموزان اندازه گرفت.

✓ میزان یافته‌های تک‌تک دانش‌آموزان را طی فعالیت گروهی، از طریق مشاهدهٔ ثبت داده‌ها، مداخله در فعالیت و گفت‌وگو با دانش‌آموزان تعیین کنند.

✓ از کیفیت یادگیری دانش‌آموزان از موضوع درسی ارائه شده به وسیلهٔ فاوا اطمینان حاصل کنند.

✓ در صورت استفاده از ابزار فاوا در تدریس، برای ارزشیابی تشخیصی، تکوینی و پایانی، فعالیت‌های مبتنی بر آن فناوری طراحی کنند و مقررات و شرایط استفاده از فاوا را برای ارتقای یادگیری دانش‌آموزان، سطح ادراک آنان و نیز میزان دستیابی‌شان به مفاهیم تعیین کنند.

✓ حوزهٔ وسیعی از ابزارهای ارتباطی و اطلاعاتی و محتوای آن‌ها را ارزیابی کنند تا بتوانند انتخاب ابزار فاوا در طراحی درس، تدریس، ارزشیابی و مدیریت کلاس را توجیه کنند.

فرایند طراحی واحد یادگیری با رویکرد به کارگیری فاوا چیست؟

۱. تعیین اهداف کلی و جزئی درس. اهداف لازم است به وضوح

استانداردهای ارزیابی آموزش مبتنی بر فناوری

معیار	شاخص‌های عملکردی
طرح درس	طرح درس بر یک طراحی تأیید شده مبتنی است. درس متناسب با سن و پایه تحصیلی دانش‌آموزان طراحی شده است. به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان توجه دارد.
فناوری	در طرح درس از ابزار فناوری مناسب برای بهبود و فهم موضوع در ابعاد گوناگون استفاده شده است. فناوری به عنوان بخشی طبیعی (معمول نه امری غیرعادی) از آموزش، در طرح درس به کار رفته است.
منابع	منابع گوناگون بررسی شده‌اند و به طور مناسب به آن‌ها اشاره شده است. منابع شامل اطلاعات کسب شده از اینترنت نیز هستند. اطلاعات می‌توانند منابع دست اول نیز باشند.
سؤال و پرسش	طرح درس شامل راهبردهای سطوح بالاتر سؤال و پرسش است که دانش‌آموزان را به تفکر در ابعاد متفاوت موضوع وامی‌دارد. سؤالات دانش‌آموزان را در مواجهه با تصورات متفاوت دیگران نسبت به تصورات خود به چالش می‌کشد و آن‌ها را به بررسی و توجه به نظرات مختلف وامی‌دارد.
واحد یادگیری	یک واحد یادگیری مورد نظر است که در آن درس‌های کوتاه با اهداف پایه تحصیلی هم‌استاست. درس طراحی شده باید معرف واحد یادگیری باشد.
ارائه شفاهی	ارائه‌های شفاهی سازماندهی مناسبی دارند، به صورت جالب، آگاهانه و به منظور اطلاع‌رسانی ارائه می‌شوند و در چارچوب زمان‌بندی انجام شده می‌گنجد. تمام اعضای گروه در ارائه شفاهی شرکت دارند. تمام کلاس با هم در تعامل هستند. کسی که ارائه شفاهی را به عهده دارد کاملاً آگاهانه و با دانش لازم به سؤالات پاسخ می‌دهد.

و) مفید بودن و تناسب منابع فناوری استفاده شده با اهداف آموزشی مورد نظر ثابت شده باشد.

۷. سازماندهی فعالیت‌های آموزشی داخل و خارج از کلاس و حصول اطمینان از ارتباط بین فعالیت‌های مورد نظر و آنچه با استفاده از ابزار فاوا صورت می‌پذیرد.

۸. تشخیص و تعیین چگونگی استفاده از فاوا برای تدریس به دانش‌آموزان دارای نیازهای ویژه. معلم‌ان باید دریابند، فاوا به طور خاص چه کمکی می‌کند تا بتوان این‌گونه افراد را با برنامه درسی همراه ساخت و بین برنامه درسی و نیازهای ویژه آنان هماهنگی ایجاد کرد.

۹. تعیین چگونگی گروه‌بندی دانش‌آموزان (گروه‌های دو یا چند نفره). تقسیم‌بندی دانش‌آموزان در گروه‌های دو یا چند نفره، به منظور حصول اطمینان از استفاده آنان از ابزار فاوا و درگیر شدن آن‌ها، تلاش و تعامل و همکاری با یکدیگر و مداخله مؤثر در صورت نیاز است.

۱۰. تعیین شیوه‌ها و ابزارهای ارزشیابی، متناسب با شیوه‌ها و ابزارهای استفاده شده در طرح درس. ارزیابی از فعالیت‌ها به منظور تعیین میزان دستیابی به اهداف و بررسی میزان یادگیری‌های دانش‌آموزان صورت می‌گیرد. همچنین، تأثیر فاوا در درک بهتر دانش‌آموز نیز باید ارزیابی شود. استانداردهای ارزیابی آموزش مبتنی بر فناوری را در جدول ملاحظه کنید:

زمان ارائه تدریس و طرح درس مربوط باید بر مبنای ۴۵ دقیقه تنظیم شود

اقتصادی قاره آسیا باشد؟ به نظر آنان، چه عواملی برای تحقق این امر ایران را یاری خواهند کرد.

با رعایت اصول و مراحل در نظر گرفته شده، هر معلم می‌تواند پس از تهیه الگوی تدریس خود، در جشنواره الگوهای برتر تدریس با اهداف زیر شرکت کند:

- توسعه کیفی منابع انسانی از طریق تقویت مهارت‌های حرفه‌ای معلمان
- فراهم کردن زمینه‌های مناسب به منظور بروز خلاقیت و نوآوری معلمان
- توسعه و گسترش فرهنگ استفاده از فاوا بین معلمان

اینترنتی، از آن‌ها می‌خواهد که درباره علل توسعه و پیشرفت ژاپن اطلاعاتی به دست آورند و به این پرسش‌ها پاسخ دهند.

○ وضعیت گذشته ژاپن از نظر اقتصادی چگونه بوده است؟

○ دلایل پیشرفت اقتصاد ژاپن کدام است؟

○ آیا ژاپن، با وجود پیشرفت اقتصاد، در حال حاضر مشکلاتی در این باره دارد؟

○ تأثیرات و پیامدهای این پیشرفت بر اقتصاد جهانی و ایران کدام‌اند؟

○ نقش پیشرفت اقتصاد ژاپن در توسعه و پیشرفت اقتصاد ایران چیست؟

گروه‌ها یافته‌های خود را در کلاس ارائه می‌دهند. پس از اصلاح نظرات دانش‌آموزان در کلاس، قرار بر این می‌شود که برای جلسه بعد، علل پیشرفت اقتصاد ژاپن و همچنین میزان تأثیر آن بر اقتصاد جهانی و کشور ایران را با استفاده از نرم‌افزار ارائه مطالب مانند پاورپوینت (متن، تصویر، نقشه، نمودار و...) در کلاس نمایش دهند. سایر دانش‌آموزان نیز نتایج حاصل از فعالیت هر گروه را از نظر نحوه ارائه مطلب، جذابیت، تنوع فعالیت‌ها و... ارزیابی می‌کنند. معلم در مراحل گوناگون فعالیت دانش‌آموزان از قبیل جمع‌آوری اطلاعات، سازماندهی و ارائه مطالب را ارزشیابی می‌کند. بعد از جمع‌بندی یافته‌ها، از دانش‌آموزان می‌پرسد آیا ایران می‌تواند همانند ژاپن یکی از کشورهای پیشرفته

نمونه‌ای از طرح درس مبتنی بر فاوا

طرح درس جغرافیا

عنوان درس: وضعیت اقتصادی

ژاپن در قاره آسیا

مفاهیم: اقتصاد، توسعه و پیشرفت

زمان: یک جلسه آموزشی (۵۰ دقیقه)

دقیقه)

هدف‌های یادگیری

- * آشنایی با علل توسعه و پیشرفت ژاپن
  - * آشنایی با پیامدهای توسعه و پیشرفت ژاپن
  - * توانایی جمع‌آوری، سازماندهی و تجزیه و تحلیل اطلاعات مربوط به توسعه و پیشرفت کشورها
  - * توانایی پشتیبانی و ارائه راه‌حل
- امکانات: فناوری اطلاعات و ارتباطات و...

مهارت‌های مورد نیاز فاوا

- توانایی استفاده از نرم‌افزارهای ارائه مطالب مانند پاورپوینت
- توانایی استفاده از اینترنت برای جست‌وجو و دریافت اطلاعات

معلم ابتدا درباره وضعیت گذشته اقتصاد ژاپن، فیلمی را در کلاس به نمایش می‌گذارد. در صورت در دسترس نبودن این فیلم، از اسلاید و تصاویر مربوطه استفاده می‌کند. با این ورودی و نمایش نقشه، می‌تواند موقعیت کشور ژاپن و علل و عوامل جغرافیایی توسعه و پیشرفت آن را توضیح دهد. دانش‌آموزان را به گروه‌های سه یا چهار نفره تقسیم می‌کند و با معرفی چند سایت

● فراهم کردن زمینه‌های لازم برای تحقق ارکان چهارگانه یادگیری: یادگیری برای یاد گرفتن؛ یادگیری برای عمل کردن؛ یادگیری برای زندگی در کنار هم و با هم؛ یادگیری برای بودن؛ مستندسازی، گسترش و تعمیم روش‌های نوین یاددهی-یادگیری

● شناسایی و ترویج روش‌های موفق و کارآمد تدریس

● ایجاد رقابت سالم بین معلمان با تکیه بر کاربست روش‌های مؤثر و فعال تدریس

● کاربردی ساختن نظریه‌های یادگیری و آموزش

● کاربست یافته‌های پژوهشی در زمینه روش‌های آموزش و تدریس

شیوه اجرای جشنواره‌های مبتنی بر فاوا

به طور معمول، جشنواره الگوهای برتر روش‌های تدریس در یکی از دروس اعلام شده توسط وزارت

متبوع در یکی از دوره‌های تحصیلی (ابتدایی و متوسطه) برگزار می‌شود. این جشنواره در سه مرحله منطقه‌ای، استانی و کشوری اجرا می‌شود و در پایان هر مرحله تعدادی از برگزیدگان به مرحله بعد راه می‌یابند. کلیه معلمان علاقه‌مند (اعم از مرتبط و غیرمرتبط) برای شرکت در این جشنواره مجازند و می‌توانند یکی از عنوان‌های دروس مربوط را، مطابق با جدول‌های اعلام شده، به دلخواه انتخاب و تدریس کنند. زمان ارائه تدریس و طرح درس مربوط باید بر مبنای ۴۵ دقیقه تنظیم شود و هر یک از شرکت‌کنندگان دو حلقه لوح فشرده تدریس با فرمت وی‌سی‌دی و دو نسخه طرح درس مکتوب خود را تهیه و مطابق زمان اعلام شده از سوی اداره آموزش و پرورش محل خدمت خود، به اداره کارشناسی و گروه‌های آموزشی دوره تحصیلی مرتبط تحویل دهند. قید نام و نام خانوادگی، تلفن تماس ضروری، ناحیه/ منطقه/ شهرستان و ماده درسی مربوط روی

لوح فشرده الزامی است. ارزیابی و قضاوت در خصوص هر یک از طرح درس‌های ارائه شده با ضوابط و ملاک‌های پیش‌بینی شده (مانند ارائه تولیدات نرم‌افزاری در قالب سی‌دی و نوشتن طرح درس واحد یادگیری در کاغذ A4 حداکثر در دو صفحه) ارزیابی می‌شود. پس از بررسی کارهای ارائه شده و تعیین منتخبان در مرحله منطقه و اعلام اسامی آنان به کمیته برنامه‌ریزی، به همراه هر یک از طرح درس‌های مربوط به مناطق و نواحی، بازخورد لازم به منتخبان درباره واحد درسی مربوط (در سطح مدرسه و منطقه) ارائه می‌شود. در مرحله بعد، جشنواره در سطح استانی برگزار و یک طرح برتر، از هر درس، به وزارت متبوع معرفی می‌شود. سپس ویژه منتخبان مرحله کشوری کارگاه آموزشی برگزار می‌شود. شرکت‌کنندگان پس از شرکت در این کارگاه آموزشی فرصت خواهند داشت به اصلاح و بازنگری واحدهای یادگیری طراحی شده اقدام کنند و در نهایت در جشنواره در سطح کشوری شرکت می‌کنند.

منابع

۱. اداره کل آموزش و پرورش خراسان رضوی. «شیوه‌نامه جشنواره روش‌های فعال تدریس مبتنی بر فاوا». <http://nahie5.razaviedu.ir/articles/viewArticle.asp?activestatecode=1605&ID=2033>
۲. معاونت آموزش ابتدایی وزارت آموزش و پرورش (۱۳۹۰). «شیوه‌نامه برگزاری جشنواره الگوهای برتر تدریس مبتنی بر IT». <http://www.medu.ir/portal/Home>
۳. اداره کل آموزش و پرورش کاشان (۱۳۹۰). «شیوه‌نامه برگزاری الگوهای برتر تدریس دوره ابتدایی». <http://amoozegar2kashan.blogfa.com/post-79.aspx>
۴. <http://shahedneka.blogfa.com/post-111.aspx>
۵. <http://edujavanrood.blogspot.com/?PostID=77>

